

УДК 330.142.26

О.П. Пархоменко
Національний університет
харчових технологій

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті визначено мету, принципи, завдання та функції процесу формування і використання оборотного капіталу. Розглянуто оцінку впливу внутрішнього та зовнішнього середовища, моніторинг стану і ефективності використання оборотного капіталу. Запропоновано інструменти досягнення встановленої мети діяльності.

Ключові слова: оборотний капітал, концепція, принципи, функції, моніторинг, планування, нормування, структура, оптимізація, промислові підприємства.

Purpose, principles, tasks and functions of working capital forming and use was considered in the article. Valuation of influence inside and outside factors, monitoring condition and efficacy of working capital use was examined. Instruments for advances of purpose activity was offered.

Key words: working capital, conception, principles, functions, monitoring, planning, rationing, structure, optimization, industrial enterprises.

Промисловість займає провідну роль у розвитку економіки України. Під впливом світової фінансової кризи фінансове становище промислових підприємств значно погіршилось, що виражається у тому числі й недостатністю оборотного капіталу для виконання діяльності, не ефективною його структурою, зменшенням попиту на готову продукцію, затримках у виплаті заробітної плати, виникненню великого розміру кредиторської та одночасно дебіторської заборгованості. Одним із шляхів покращення фінансового стану промислових підприємств є розробка налагодженої системи формування та використання оборотного капіталу, пристосованої до змінних умов функціонування підприємств.

Робота виконана відповідно до держбюджетної теми ДН-32-06 «Формування механізму корпоративного керування фінансовим і промисловим капіталом регіону» (Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, номер державної реєстрації 0106U000292, 2006—2008 рр.).

Значний внесок в дослідження процесів формування та використання оборотного капіталу зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Е.Р. Брікхейм, Дж. Ван Хорн, І.О. Бланк, Ю.А. Арутюнов, В.В. Ковальов, К.В. Измайлова, Е.С. Стоянова, Р.Н. Холт. Але, не зважаючи на велику кількість дослідницьких робіт, у сучасній теорії та практиці відсутня концепція формування та використання оборотного капіталу промислового підприємства, яка відповідає сучасним умовам господарювання.

Постановка завдання. Тяжке фінансове становище підприємств, що є наслідком фінансової кризи, зумовило необхідність розробки концепції формування та використання оборотного капіталу, яка враховує існуючі умови функціонування підприємств промисловості та сприяє забезпеченню фінансової стійкості.

Результати. Для підвищення ефективності діяльності промислових підприємств розроблено концепцію формування та використання оборотного капіталу (рис. 1).

Мета формування та використання оборотного капіталу пов'язана з головною ціллю підприємства і полягає в забезпеченні прибутковості діяльності для досягнення фінансової стійкості. З метою формування та використання оборотного капіталу тісно пов'язані принципи, на яких даний процес повинен базуватись. При розробці принципів формування оборотного капіталу автор опирався на розробки дослідників [1, 3].

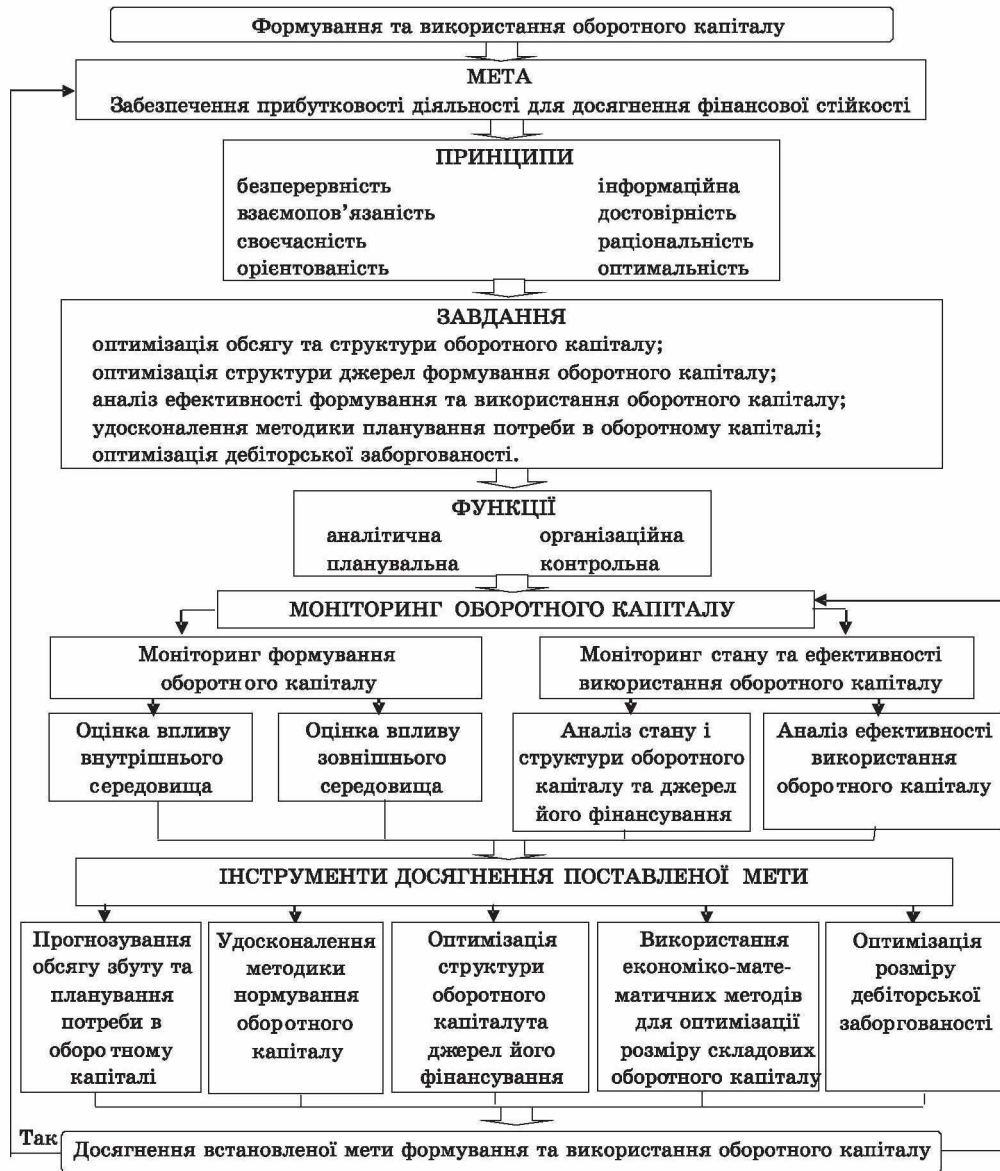

Рис. 1. Формування та використання оборотного капіталу промислових підприємств

Пропоновані принципи формування оборотного капіталу:

принцип безперервності — формування оборотного капіталу розглядають як постійний процес, що забезпечує прийняття управлінських рішень щодо прибутковості, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;

принцип взаємопов'язаності — управління формуванням оборотного капіталу здійснюють у межах загальної системи управління фінансами підприємств, оскільки будь-яке управлінське рішення прямо або опосередковано впливає на ефективність діяльності підприємства;

принцип своєчасності — кожне управлінське рішення щодо формування та використання складових оборотного капіталу має прийматись у відповідний час;

принцип орієнтованості — рішення, які пов'язані з формуванням оборотного капіталу, повинні бути орієнтовані на досягнення стратегічних цілей підприємства;

принцип інформаційної достовірності — кожне управлінське рішення щодо формування та використання оборотного капіталу повинно прийматись на основі достовірної інформації;

принцип раціональності — усі складові оборотних активів повинні бути раціонально розміщені між стадіями відтворювального процесу за умови ефективного їх використання;

принцип оптимальності — з позиції фінансової стійкості підприємства кожне управлінське рішення стосовно визначення обсягів оборотних активів та всіх їх складових повинно бути направлено на знаходження їх оптимального розміру для забезпечення прибутковості підприємства при мінімальному ризику.

Для досягнення основної мети та виконання завдань формування та використання оборотного капіталу слід здійснювати наступні функції:

1. Аналітична функція. Реалізація цієї функції забезпечує проведення постійного аналізу стану оборотних активів та всіх їх складових, порівняння обсягів оборотних активів з поточними зобов'язаннями, дослідження їх динаміки, здійснення аналізу факторів, які впливають на стан оборотних активів.

2. Функція планування. Ґрунтуючись на результатах аналізу та прогнозування, а також на визначену ціль і завдання підприємства розробляють план формування і використання оборотного капіталу.

3. Функція організації. Дану функцію зводять до об'єднання дій, спрямованих на реалізацію плану формування й використання оборотного капіталу на базі певних правил і процедур, норм, нормативів і методик.

4. Функція контролю. Реалізація цієї функції пов'язана зі створенням системи постійного контролю за виконанням прийнятих рішень, спрямованих на формування та використання оборотного капіталу, а також порівняння досягнутих результатів роботи з планом.

Для вирішення поставлених завдань та здійснення функцій слід проводити моніторинг оборотного капіталу. Він забезпечить безперервне спостереження за відповідністю кінцевих результатів встановленим планам чи виконанням запланованої тенденції розвитку. Для цього необхідно оцінювати умови формування оборотного капіталу та проводити аналіз стану і ефективності його використання.

У зв'язку з кризовою ситуацією на промислових підприємствах, запропоновано використовувати наступні інструменти щодо формування оборотного капіталу для покращення їх фінансового стану:

1. Прогнозування обсягу збуту та планування потреби в оборотному капіталі. При плануванні потреби в оборотному капіталі необхідно не тільки враховувати результати аналізу оборотного капіталу за попередній період, але й очікуваний ринковий попит на виготовлену продукцію, тобто слід спрогнозувати очікуваний обсяг збуту. У відповідності з прогнозом збуту визначають в які оборотні активи і в якому обсязі направляти інвестиції, а також через який період часу необхідно знайти нові джерела фінансування. Таким чином, прогноз збуту надає інформацію на основі якої виконують всю подальшу виробничу та фінансову діяльність підприємства. На основі прогнозу збуту планують потребу в оборотному капіталі. Центральну роль в системі планів грає виробнича програма підприємства (план випуску продукції), яка є стержнем всього планування операційної діяльності. На основі показників виробничої програми розробляють всі інші види планів операційної діяльності підприємства. Ефективне планування слід забезпечити шляхом розподілу функцій та обов'язків між структурними підрозділами підприємства.

2. Удосконалення методики нормування оборотного капіталу. На нашу думку, існуючі методи нормування (аналітичний, коефіцієнтний, прямого розрахунку) [2, с. 125—133],

певною мірою є застарілими, не пристосованими до ринкової економіки, яка має не стабільний характер. В цілому дані методи не враховують таких важливих складових оборотних активів як дебіторська заборгованість та грошові кошти, оптимальні величини яких теж потрібно визначити. Також, слід вказати, що зазначені методи дають можливість лише приблизно розрахувати прогнозну потребу в оборотних активах, оскільки вона може змінюватись, особливо в сучасних змінних умовах функціонування підприємства. Дана методика передбачає можливість появи зайвих запасів, у той же час «омертвлення» коштів у таких запасах суперечить самій природі ринку. Всі ці негативні ознаки існуючої методики нормування привели до відмови від її використання у фінансовому управлінні на всіх промислових підприємствах. Але, необхідність в нормуванні оборотних активів залишилась і потребує внесення певних змін в дану методіку. Запропоновано визначити норматив всіх складових оборотного капіталу на короткостроковий період (виробничий цикл), а норматив виробничих запасів розрахувати з використанням диференційованого підходу.

3. Оптимізація структури оборотного капіталу та джерел його фінансування. Сучасна діяльність багатьох промислових підприємств пов'язана з недостатністю фінансових ресурсів, необхідних для нормального виконання процесів виробництва і реалізації продукції, що зумовлено великою часткою дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів та, відповідно, кредиторської заборгованості в структурі джерел формування оборотного капіталу. Це свідчить про постійне зменшення оборотного капіталу у сфері виробництва і його осідання у розрахунках, в результаті підприємствам в обіг потрібно залучати дедалі більші суми оборотного капіталу.

Виникає потреба в вирішенні проблем, пов'язаних з пошуком шляхів оптимізації обсягу та структури оборотного капіталу. Тобто знаходженням значень складових оборотного капіталу, при яких досягається найкращий стан фінансово-господарської діяльності, отримання необхідного результату при мінімальних ресурсних витратах. Оптимізацію обсягу та структури оборотного капіталу слід виконувати за допомогою знаходження залежності фінансового результату від питомої ваги складових оборотного капіталу з використанням кореляційно-регресивного аналізу.

4. Використання економіко-математичних методів оптимізації розміру складових оборотного капіталу. За допомогою економіко-математичного моделювання можливо знайти залежність між результатом фінансово-господарської діяльності і обсягом складових оборотного капіталу, що дозволить визначити доцільне співвідношення елементів оборотного капіталу при забезпеченні прибутковості підприємства.

5. Оптимізація розміру дебіторської заборгованості. У сучасній практиці фінансового менеджменту управління дебіторською заборгованістю є одним з найважливіших і водночас складних елементів управління оборотними активами. Порушення нормального циклічного процесу її утворення та погашення може бути не тільки причиною виникнення проблем для підприємства (зниження рентабельності активів, втрата їх ліквідності), а й спричинити розвиток глобальної кризи неплатежів в економіці країни. Розробка комплексного підходу до процедур формування та інкасації дебіторської заборгованості дозволить посилити контроль за її формуванням та своєчасним погашенням.

Висновки. Розроблена концепція формування та використання оборотного капіталу дозволяє визначити мету, завдання та функції управління оборотним капіталом, зазначити принципи на яких базується даний процес, врахувати вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, проаналізувати стан, структуру та ефективність використання оборотного капіталу, спрогнозувати обсяг збуту, забезпечити виробництво оборотним капіталом у необхідних обсягах і структурі, сформувавши оптимальну структуру джерел формування оборотного капіталу, покращити систему управління дебіторською заборгованістю, вносити зміни в залежності від потреб виробництва, виявити взаємозв'язок між елементами, структурою та джерелами формування оборотного капіталу і пов'язати зі стратегічними цілями функціонування підприємства.

Подальші дослідження мають проводитися у напрямку розробки процедур контролю за формуванням та використанням оборотного капіталу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бланк И.А.* Управление формированием капитала [Текст] / И. А. Бланк. — К.: Ника-Центр : Эльга, 2000. — 508с. : ил. — (Библиотека финансового менеджера). — Библиогр.: с. 435—539. — ISBN 5-901620-39-9.
2. *Бондар Н.М.* Економіка підприємства [Текст]: навч. посіб. / Н. М. Бондар. — К.: Видавництво А.С.К., 2004. — 400 с. : іл. — Бібліогр.: с. 293—297. — ISBN 966-608-264-0.
3. *Мескон М.Х.* Основы менеджмента [Текст]: пер. с англ. / Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф.; Общая ред. и вступительная статья И. Евенко. — М. : Дело, 1993. — 702 с. — Загл. на доп.тит.листе : Management. — Глоссарий: с. 681—699.

Пархоменко О.П. — olpa@meta.ua

Надійшла до редколегії 15.04.2010 р.

*Стаття рекомендована до друку
д-ром екон. наук Чиж В.І.*